

BOHDANOVSKYJ, I. and KONO, A. Methods of conducting classes with preschool children using sports games. *Pedagogy and Psychology of Sport*. 2020;5(1):131-144. eISSN 2450-6605. <http://dx.doi.org/10.12775/PPS.2020.05.01.009>
<https://apcz.umk.pl/PPS/article/view/45840>
<https://zenodo.org/record/8270788>

The journal has had 5 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. § 8. 2) and § 12. 1. 2) 22.02.2019.

© The Authors 2019;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Nicolaus Copernicus University in Torun, Poland

Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author (s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non commercial license Share alike. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 05.05.2019. Revised: 26.05.2019. Accepted: 30.06.2019.

Methods of conducting classes with preschool children using sports games

Bohdanovskyj I.V., Konoh A.P.

Zaporizhzhia National University, Ukraine

Summary.

The article reveals the role of sports games in the development of physical qualities of older preschool children. The conducted research made it possible to establish the interdependence between learning movements from sports games and the development of physical qualities of the specified category of children. It was concluded that the method of conducting classes among preschool children is important, and the use of a systematic approach to the formation of movement techniques during sports games (badminton, football, basketball, volleyball, table tennis, floorball) forms the basis for the development of certain physical qualities.

Key words: method of conducting classes, sports games, older preschool age, development, physical qualities.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ СПОРТИВНИХ ІГОР

Богдановський І.В., Конох А.П.

Запорізький національний університет

Анотація. У статті розкривається роль спортивних ігор у розвитку фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку. Проведене дослідження дало можливість встановити взаємозалежність між навчанням рухів із спортивних ігор і розвитком фізичних якостей зазначеної категорії дітей. Зроблено висновок, що має значення саме методика проведення занять серед дітей дошкільного віку, а використання системного підходу до формування техніки рухів під час занять спортивними іграми (бадмінтон, футбол, баскетбол, волейбол, настільний теніс, флорбол) формує підґрунтя для розвитку певних фізичних якостей.

Ключові слова: методика проведення занять, спортивні ігри, старший дошкільний вік, розвиток, фізичні якості.

Постановка проблеми. На сьогодні, незважаючи на різноманітність запропонованих програм, що впроваджуються в дошкільних навчальних закладах, проблема вдосконалення фізичного виховання дітей залишається актуальною. Крім того, фахівцями підтверджується тенденція погіршення стану здоров'я дітей в цілому та зниження рівня рухової підготовленості дітей саме дошкільного віку [1-3, 18]. Також фахівці зазначають, що система фізичного виховання дітей в дошкільних навчальних закладах, на жаль, функціонує недостатньо ефективно і наполягають на необхідності її вдосконалення, як у

плані традиційно використовуваних, так і впровадження нових засобів, форм і методів занять фізичними вправами [4-7].

У цьому контексті особливого інтересу набуває використання в системі фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку ігрового методу і вправ з арсеналу спортивних ігор. Фізкультурні заняття, побудовані на використанні елементів спортивних ігор і вправ, значною мірою сприяють підвищенню рівня фізичної підготовленості, фізичному і психічному розвитку, викликають підвищений інтерес у дошкільників до занять руховою діяльністю [8-10, 19].

Спортивні ігри є одним з популярних видів рухової активності дітей, але у теорії фізичного виховання дітей дошкільного віку методика навчання елементів будь якої гри є однією з найменш вивчених. При цьому можливості використання вправ з елементами гри у бадмінтон, футбол, баскетбол, волейбол, настільний теніс, флорбол і т.п. для психофізичного розвитку дитини є значними [11-13, 20]. Проведені на сьогодні спостереження показують, що застосування під час проведення на фізкультурних заняттях вправ з елементами спортивних ігор з дітьми дошкільного віку носять епізодичний характер, або не використовуються зовсім. Передусім, це пояснюється відсутністю розробленої й апробованої методики проведення фізкультурних занять на основі застосування елементів спортивних ігор з дітьми старшого дошкільного віку.

Враховуючи стан цієї проблеми і те, що рівень фізичної підготовленості, фізичного і психічного розвитку є одним з головних критеріїв ефективності освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, виникла потреба глибшого вивчення впливу занять із застосуванням елементів спортивних ігор на розвиток дітей 5-6 років і розробки відповідної методики фізкультурних занять [14-17, 21]. Таким чином, необхідність в науковому обґрунтуванні методики проведення фізкультурних занять з дітьми старшого дошкільного віку із застосуванням елементів спортивних ігор визначило актуальність нашого дослідження.

Метою роботи є розробка й експериментальне обґрунтування методики проведення фізкультурних занять з використанням елементів спортивних ігор з дітьми старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах.

Теоретичною основою дослідження стало положення і результати досліджень: І.М. Сеченова про взаємозв'язок рухової і мозкової діяльності; І.О. Аршавського про принцип домінанти в обґрунтуванні системи виховання і навчання дітей дошкільного віку; Е.П. Ільїна про формування рухових умінь і навичок; М.А. Бернштейна про «модель потрібного майбутнього» і багаторівневу систему управління довільними рухами; наукові розробки в галузі загальної, вікової, педагогічної психології та теорії розвиваючого навчання В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна. Особливої уваги заслуговують дослідження в галузі теорії і методики фізичного виховання дошкільників В.Д. Бальсевич, О.М. Вавілова, Є.С. Вільчковського, Н.Ф. Денисенко, А.І. Кравчук, Т.І. Осокіна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз, узагальнення науково-методичної літератури та результатів педагогічної практики в аспекті цього дослідження дозволив виокремити протиріччя між необхідністю вдосконалення фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку на основі розробки методики проведення фізкультурних занять із застосуванням елементів спортивних ігор і недостатньою теоретичною і методичною розробленістю питань змістовного їх забезпечення в дошкільних навчальних закладах; між об'єктивною необхідністю своєчасного формування рухових дій, підвищення рівня фізичної підготовленості і розвитку психічних процесів дітей старшого дошкільного віку і недооцінкою потенційних можливостей використання елементів спортивних ігор; між потребою дітей 5-6 років в ігровій діяльності і відсутністю методики фізкультурних занять з використанням елементів спортивних ігор.

Спортивні ігри – важливий засіб всебічного виховання дітей різного віку. Правильно підібрані спортивні ігри сприяють гармонійному розвитку організму

дітей. Різноманітні рухи та ігрові дії дітей ефективно впливають на діяльність серцево-судинної, дихальної та інших систем організму, збуджують апетит і сприяють міцному сну.

Спортивні ігри задовольняють потребу організму дитини в русі, сприяють збагаченню її рухового досвіду. За допомогою застосування елементів спортивних ігор у дітей закріплюються та вдосконалюються різноманітні вміння і навички з основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, рівноваги), розвиваються такі важливі фізичні якості, як швидкість, спритність, витривалість, гнучкість.

Спортивні ігри активізують пізнавальну діяльність, збагачують дошкільнят знаннями, новими можливостями, направляють й активізують спостережливість, увагу, рухову пам'ять, кмітливість. Враховуючи те, що спортивні ігри носять колективний характер – це привчає дітей до діяльності в колективі. Спортивні ігри розвивають у дітей почуття товариства, солідарності й відповідальності за дії один одного.

Однак спортивна гра, як засіб фізичного виховання корисна лише тоді, коли фахівець з фізичної культури обізнаний з анатомо-фізіологічними та психологічними особливостями дітей різного віку, з методикою проведення спортивних ігор, а також дбає про додержання відповідних санітарно-гігієнічних умов.

Необхідно також зважати, що вік дитини нерідко не збігається з рівнем її біологічного розвитку. Діти кожної вікової групи мають свої біологічні та психологічні особливості.

Відмічені протиріччя дозволяють сформулювати проблему дослідження, яка полягає в науковому обґрунтуванні і розробці методики проведення фізкультурних занять на основі використання елементів спортивних ігор серед дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах.

Результати дослідження та їх обговорення.

Результати проведеного нами дослідження дали можливість сформулювати основні методичні рекомендації з організації та проведення занять з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку на основі використання елементів спортивних ігор і необхідність здійснення низки послідовних заходів, суть яких полягає:

- в підготовці місць і інвентаря для занять певним видом спорту в спортивному залі і на спортивному майданчику;
- доборі адекватних віковим особливостям способів володіння м'ячом, ракеткою або ключкою, в залежності від обраного виду ігри;
- створенні умов виконання різних рухів в гомілковостопному, колінному і тазостегновому суглобах;
- створенні умов виконання різних рухів в променевоzap'ястному, ліктьовому і плечовому суглобах;
- забезпеченні умов виконання рухів окремими ланками рухового апарату в усіх можливих напрямках, зумовлених анатомічною будовою суглобів усього тіла;
- використанні вправ, що забезпечують узгодження рухів окремих ланок опорно-рухового апарату для виконання рухової дії футболіста, волейболіста, баскетболіста та т.і. (удари по м'ячу, передачі, зупинки, ведення тощо);
- розподілі вправ, що вивчаються, за складністю їх виконання і засвоєння дітьми протягом навчального року;
- створенні блоків, що складаються зі вправ, спрямованих на засвоєння окремих рухових дій, а також ігор в цілому.

Наприклад, проводити заняття для засвоєння елементів спортивної гри у футбол дітьми дошкільного віку, необхідно на основі спеціально розроблених методик, які повинні характеризуватися послідовним опануванням дітьми зазначеного віку, п'ятьма блоками вправ із арсеналу рухових дій гри у футбол.

Рекомендується застосовувати блоки спеціальних вправ в наступній послідовності:

- на розвиток «почуття м'яча»;
- на навчання ударів;
- на навчання зупинок і передач;
- на навчання ведення;
- комбіновані вправи, що спрямовані на закріплення гри у футбол.

Заняття необхідно проводити тричі на тиждень, тривалістю по 25-30 хвилин, включаючи елементи гри у футбол у співвідношенні 25 %, 50 %, 100 % від загального часу занять. Обсяг занять за розробленою методикою повинен складати не менше 33,3 % (34 заняття на рік) при 25 %, 43,2 % (44 заняття на рік) при 50 % і 23,5 % (24 заняття) і при 100 % включенні до змісту занять елементів гри у футбол.

На початкових етапах заняття повинні носити ознайомчо-навчальний характер (для ознайомлення дітей з новим матеріалом), потім по мірі засвоєння рухових дій, проводяться фізкультурні заняття, що спрямовані на закріплення матеріалу, варіативні, з використанням складніших варіантів вже засвоєних рухових дій і тренувальні, що включають велику кількість вправ змагань й ігор з м'ячом, спрямованих на розвиток функціональних і рухових якостей дітей старшого дошкільного віку.

В процесі всіх занять, що мають проводитися за розробленою методикою, треба орієнтуватись та спрямовувати зусилля на інтеграцію пізнавальної і рухової діяльності дітей. Для цього необхідно підготувати спортивний інвентар і устаткування з дидактичною символікою (м'ячі, ворота, орієнтири, мішені, стійки для обведення з буквами, цифрами, різними рисунками тощо) для вирішення завдань і закріплення матеріалу з розділів освітньої програми.

Для розвитку в дітей «почуття м'яча» необхідно використовувати спеціальну розмітку на підлозі залу, так щоб вони могли катати м'яч по розмітці («вісімка», «круг», «квадрат», «трикутник» тощо) як правою, так і лівою ногою. По мірі засвоєння рухів величина фігур на підлозі збільшується до максимально можливої згідно з антропометричними даними

дітей. Дітям пропонується під час виконання руху називати фігури, по яким котиться м'яч. Для нанесення розмітки використовувати кольоровий скотч.

Гра у футбол серед дітей дошкільного віку проводиться за спрощеними правилами, малими командами від двох до чотирьох дітей. Рекомендована тривалість гри – два тайми по 3-5 хвилин. Мінімальні розміри майданчика – 10x5 м. Ворота: висота – 150 см, ширина – 190 см. Перед грою дітей необхідно ознайомити з правилами футболу які обов'язково слід дотримуватися під час гри. Дітям пропонуються домашні завдання на повторення вправ з м'ячом.

Для контролю за успішністю освоєння дітьми рухових дій, фізичних якостей, рівня розвитку координаційних здібностей необхідними та доступними є наступні тести: «біг на 10 м з ходу»; «біг на 30 м»; «стрибок в довжину з місця»; «нахил вперед сидячи»; «біг 10 м змієюю»; «човниковий біг (6x5 м)»; «човниковий біг з перенесенням предмета»; «чапля на болоті»; «пройти по лінії»; «біг до м'яча»; «ведення м'яча 10 м з обведенням стійок». Формування рухових дій з м'ячом повинно здійснюватися на основі повторення вправ для дітей старшого дошкільного віку по 10-12 разів у 4-5 серіях.

На кожному етапі навчання необхідно здійснювати аналіз виконання дітьми рухових дій і встановлювати основні помилки, а також визначити, в якій фазі рухів вони відбуваються.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що спортивні ігри (бадмінтон, футбол, баскетбол, волейбол, настільний теніс, флорбол) повинні займати одне із провідних місць у навчально-виховному процесі дітей дошкільного віку з урахуванням особливостей цього віку та відповідної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Значна роль спортивних ігор в освітніх, виховних й оздоровчих завданнях, а також у вихованні в дітей морально-вольової підготовки, активізації уваги й регулюванні емоційного стану свідчать про те, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до використання спортивних ігор у професійній діяльності є актуальною проблемою, що вимагає поглибленого вивчення й систематичного підходу.

Висновки.

Аналіз досліджень свідчить, що використання спортивних ігор в процесі фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільних навчальних закладах позитивно впливає на підвищення рівня фізичної підготовленості, фізичний і психічний розвиток дітей старшого дошкільного віку.

Виявлено, що в системі фізичного виховання дітей цього віку у дошкільних навчальних закладах доля використання спортивних ігор складає 10-15 % від загальної кількості рекомендованих в програмі вправ. У різних формах занять фізичними вправами фахівцями використовуються елементи гри в баскетбол (100 %), волейбол (22 %), лише в 13 % вправи з арсеналу футболу, зовсім не використовуються вправи з настільного тенісу та флорболу.

Розроблена методика фізкультурних занять на основі використання елементів гри у футбол для дітей 5-6 років підтверджена отриманими в ході педагогічного експерименту результатами. Так, у дітей з гармонійним фізичним розвитком в експериментальній групі стало на 32 % більше, ніж у контрольній ($p < 0,05$), що є наслідком збільшення інтенсивності й обсягу рухової активності дітей в процесі занять футболом.

Подальші дослідження слід спрямувати на вивчення впливу різноманітних спортивних ігор на стан здоров'я дітей дошкільного віку.

References

1. Boieva, R. (1991). Indyvidualnyi pidkhid do starshykh doshkilnykiv na zaniattiakh z fizkultury [An individual approach to older preschoolers in physical education classes]. Doshkilne vykhovannia – Preschool Education, 5, 14-15 [in Ukrainian].
2. Bielienka, H.V. (2006). Vykhovatel ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia [Educator of preschool children: becoming a specialist in learning conditions]. Kyiv: Svitych [in Ukrainian].

3. Denysenko, N.F. (2002). Teoretychni zasady ta tekhnolohiia upravlinnia systemoiu fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Theoretical principles and management technology of the system of physical education of children in preschool educational institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Vasylichuk, A.H. (2007). Tekhnolohiia navchannia futbolu shkolariv u systemi fizychnoho vykhovannia zahalnoosvitnykh shkil [The technology of teaching football to schoolchildren in the system of physical education of secondary schools]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

5. Volkov, L.V. (1996). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu na fakulteti fizychnoi kultury pry pidhotovtsi spetsialistiv dlia doshkilnykh zakladiv. Kontseptsiiia pidhotovky spetsialistiv fizychnoi kultury v Ukraini [Organization of the educational process at the Faculty of Physical Education during the training of specialists for preschool institutions. The concept of training physical culture specialists in Ukraine]. Kyiv-Lutsk [in Ukrainian].

6. Vilchkovskyi, E.S., & Denysenko, N.F. (2008). Orhanizatsiia rukhovoho rezhymu ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Organization of the movement regime of children in preschool educational institutions. Educational and methodological manual]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

7. Krutii, K.L. (2011). Dytyna v doshkilni roky: kompleksna dodatkova osvitnia prohrama [A child in preschool years: a comprehensive additional educational program]. Zaporizhzhia: LLC «LIPS» LTD [in Ukrainian].

8. Dubohai, O.D. (2006). Fizkultura yak skladova zdorovia ta uspishnoho navchannia dytyny [Physical education as a component of a child's health and successful education]. Kyiv: Vyd. dim «Shkilnyi svit» [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [Law of Ukraine «On preschool education»]. (2001). Kyiv: Doshkilne vykhovannia [in Ukrainian].

10. Kornosenko, O.K. (2010). Pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv fizychnoi kultury do vykorystannia ihrovykh metodyk u profesiinii diialnosti [Preparation of

future physical culture specialists for the use of game methods in professional activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

11. Volchynskiy, A.Ia. (1998). Pedahohichni umovy zastosuvannia ukrainskykh narodnykh rukhlyvykh ihor u fizychnomu vykhovannia ditei 5-6 rokiv [Pedagogical conditions for the use of Ukrainian folk mobile games in the physical education of 5-6 year old children]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lutsk [in Ukrainian].

12. Ivashchenko, V.P., & Bezcopylnyi, O.P. (2005). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia: Navch. posibnyk [Theory and methodology of physical education: Education. manual]. Cherkasy: Cherkaskyi TsNTEI [in Ukrainian].

13. Kononko, O.L. (2003). Komentar do bazovoho komponenta doshkilnoi osvity v Ukraini: naukovo-metodychnyi posibnyk [Commentary on the basic component of preschool education in Ukraine: a scientific and methodological guide]. Kyiv: Doshkilne vykhovannia [in Ukrainian].

14. Kontseptualni zasady podalshoho rozvytku fizychnoi kultury i sportu v Ukraini [Conceptual principles of further development of physical culture and sports in Ukraine]. (1988). Kyiv: Osvita [in Ukrainian].

15. Konokh, O.Ie. (2012). Orhanizatsiia protsesu fizychnoho vykhovannia v doshkilnomu navchalnomu zakladi z tsilespriamovanyim vykorystanniam elementiv futbolu [Organization of the process of physical education in a preschool educational institution with purposeful use of football elements]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu: Zbirnyk naukovykh statei. Serii: Fizyчне vykhovannia ta sport – Bulletin of Zaporizhzhya National University: Collection of scientific articles. Series: Physical education and sports*, 1(7), 59-63. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].

16. Sysoieva, S.O. (2003). Prohrama vykhovannia i navchannia ditei doshkilnoho viku: «Dytyna» [Education and training program for preschool children: «Child»]. Kyiv: Bohdan [in Ukrainian].

17. Kurok, O.I. (1994). Pedahohichni umovy navchannia ditei starshoho doshkilnoho viku rukhovyykh dii z miachom (na materialy ihor z elementamy futbolu)

[Pedagogical conditions for teaching children of older preschool age motor actions with the ball (on the material of games with football elements)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

18. Diachenko-Bohun, M., Hrytsai, N., Grynova, M., Grygus I., Zukow W. (2019). The readiness formation of future biology teachers for healthcare-safety technologies realization in professional activity. *Education and Information Technologies*. 24(1), 679-691. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9799-y>

19. Grygus, I., Jewtuch, M. (2013). Wpływ zaproponowanej metodyki wychowania fizycznego na stan funkcjonalny studentów. *Journal of Health Sciences*. 3(9):417-426.

20. Grygus, I.M., Petruk, L.A. (2015). Assessment of indices of physical development and functional status of female students of a special medical group. *Journal of Education, Health and Sport*. 5(10):158-169.

21. Pelech, I.V., Grygus, I.M. (2016). Level of physical fitness students. *Journal of Education, Health and Sport*. 6(2):87-98. ISSN 2391-8306

Література.

1. Боева Р. Індивідуальний підхід до старших дошкільників на заняттях з фізкультури. Дошкільне виховання. 1991. № 5. С. 14-15.

2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: [монографія]. К.: Світич, 2006. 304 с.

3. Денисенко Н.Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів: автореф... дис. канд. пед. наук. 13.00.08 дошкільна педагогіка. Київ, 2002. С. 1.

4. Васильчук А.Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Львівський держ. ун-т фізичної культури. Львів, 2007. 19 с.

5. Волков Л.В. Організація навчального процесу на факультеті фізичної культури при підготовці спеціалістів для дошкільних закладів. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні. Київ-Луцьк, 1996. С. 20-22.
6. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах. Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
7. Крутій К.Л. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2011. 188 с.
8. Дубогай О.Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини. К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. 126 с.
9. Закон України «Про дошкільну освіту». К.: Дошкільне виховання, 2001. 33 с.
10. Корносенко О.К. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до використання ігрових методик у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Ін-т вищої освіти Нац. акад. пед. наук України. К., 2010. 20 с.
11. Вольчинский А.Я. Педагогічні умови застосування українських народних рухливих ігор у фізичному виховання дітей 5-6 років: автореф. дис... канд. пед. наук: 24.00.02. Волинський держ. унів. ім. Лесі Українки. Луцьк, 1998. 16 с.
12. Іващенко В.П., Безкопильний О.П. Теорія і методика фізичного виховання: навч. посібник. Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2005. 236 с.
13. Кононко О.Л. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: науково-методичний посібник. К.: Дошкільне виховання, 2003. 243 с.
14. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні. К.: Освіта, 1988. 16 с.
15. Конох О.Є. Організація процесу фізичного виховання в дошкільному навчальному закладі з цілеспрямованим використанням елементів футболу. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Серія: Фізичне виховання та спорт. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. № 1(7). С. 59-63.

16. Сисоєва С.О. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку: «Дитина». К.: Богдан, 2003. 269 с.
17. Курок О.І. Педагогічні умови навчання дітей старшого дошкільного віку рухових дій з м'ячом (на матеріалі ігор з елементами футболу): автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Харківський педагогічний ін-т ім. Г.С. Сковороди. Х., 1994. 24 с.
18. Diachenko-Bohun, M., Hrytsai, N., Grynova, M., Grygus I., Zukow W. (2019). The readiness formation of future biology teachers for healthcare-safety technologies realization in professional activity. *Education and Information Technologies*. 24(1), 679-691. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9799-y>
19. Grygus, I., Jewtuch, M. (2013). Wpływ zaproponowanej metodyki wychowania fizycznego na stan funkcjonalny studentów. *Journal of Health Sciences*. 3(9):417-426.
20. Grygus, I.M., Petruk, L.A. (2015). Assessment of indices of physical development and functional status of female students of a special medical group. *Journal of Education, Health and Sport*. 5(10):158-169.
21. Pelech, I.V., Grygus, I.M. (2016). Level of physical fitness students. *Journal of Education, Health and Sport*. 6(2):87-98. ISSN 2391-8306